

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ मा

प्रदेशबाट सञ्चालन गरिने स्वास्थ्य तर्फका

सशर्त अनुदान अन्तर्गतका कृयाकलापहरू सञ्चालन सम्बन्धी मार्गदर्शन

नेपाल सरकार

स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालय

सिंहदरबार, काठमाडौं

२०८३ साउन

आर्थिक वर्ष २०८३।८४ मा

प्रदेशबाट सञ्चालन गरिने स्वास्थ्य तर्फका

सशर्त अनुदान अन्तर्गतका कृयाकलापहरू सञ्चालन सम्बन्धी मार्गदर्शन

(माननीय मन्त्रीस्तरबाट मिति २०८३।०४।२६ गते स्वीकृत)

नेपाल सरकार

स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालय

सिंहदरबार, काठमाडौं

साउन २०८३

विषयसूची

समष्टिगत मार्गदर्शन.....	१
व.उ.शि.नं. ३७०००११४ स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम.....	२
व.उ.शि.नं. ३७००११०१ क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम.....	५
व.उ.शि.नं. ३७००११०२ एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण कार्यक्रम.....	४०
व.उ.शि.नं. ३७००११०३ परिवार कल्याण कार्यक्रम.....	६०
व.उ.शि.नं. ३७००११०५ महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम.....	१८९
व.उ.शि.नं. ३७००११०६ अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम.....	२६५
व.उ.शि.नं. ३७००११०७ स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम.....	२८३
व.उ.शि.नं. ३७००११०९ राष्ट्रीय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार केन्द्र.....	३०२
व.उ.शि.नं. ३७००१११० राष्ट्रीय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र.....	३१९
व.उ.शि.नं. ३७००१११५ उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम.....	३२९
व.उ.शि.नं. ३७००१११६ नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम.....	३४०
व.उ.शि.नं. ३७००३१०२ आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम.....	३५०

समष्टिगत मार्गदर्शन

स्वास्थ्य क्षेत्रसँग सम्बद्ध कार्यक्रमहरूको निर्दिष्ट उद्देश्य बमोजिम कार्य सञ्चालनमा एकरूपता भई कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सहजीकरण प्रदान गर्ने अपेक्षा सहित यो समष्टिगत मार्गदर्शन तयार गरिएको छ। कार्यक्रम सम्पन्न भएपछात सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालय एवम् सम्बन्धित विभाग, महाशाखा तथा केन्द्रमा प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ। आन्तरिक स्रोतबाट सञ्चालित स्वास्थ्य क्षेत्र सम्बन्धित कार्यक्रमहरूको विवरण समेत प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहुन अनुरोध छ।

- स्वीकृत कार्यक्रम तथा प्राप्त अख्तियारी अनुसारको निर्देशन र खर्च गर्दा आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन २०७६, सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३, नियमावली २०६४, भ्रमण खर्च नियमावली २०६४, कार्य सञ्चालन निर्देशिका २०८१ अनुरूप कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ। यसका साथै अर्थ मन्त्रालय तथा यस मन्त्रालयबाट जारी गरिएका निर्देशिका तथा परिपत्र अनुरूप गर्नुहुनेछ।
- कार्यक्रम सञ्चालनका लागि यस निर्देशिकामा बाँडफाँडका आधार उल्लेख गरिएकोमा सोही बमोजिम तथा बाँडफाँडका आधार उल्लेख नगरिएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापको उद्देश्य र अपेक्षित लक्ष्य अनुरूप हुने गरी आवश्यकता तथा विद्यमान नियमानुसार बजेटको बाँडफाँड गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।
- कार्यक्रमका लागि विनियोजित रकम अपुग भएमा वा कार्यक्रम विस्तार गरी सञ्चालन गर्न आवश्यक भएमा दोहोरोपन नहुने गरी आन्तरिक स्रोतबाट बजेट थप गर्न सकिनेछ।
- कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग तथा सहजीकरणका लागि प्रदेश मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय साथै सङ्घीय मन्त्रालय, विभाग तथा केन्द्रसँग समन्वय गर्न सकिनेछ। वैदेशिक सहायता समावेश भएका कार्यक्रमहरूको हकमा आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र तोकिए बमोजिम प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ।
- कार्यक्रम तथा स्वास्थ्य सेवाको प्रवाह एवम् सेवाको प्रयोगबारेको विवरणका आधारमा कार्यक्रमहरूको नियमित रूपमा अनुगमन गरिने हुँदा स्वास्थ्य सेवाको तथ्याङ्कीय विवरण स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा मासिक रूपमा प्रविष्ट गर्नु, गराउनु पर्नेछ। साथै अन्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको मापदण्ड अनुसार तथ्याङ्कको प्रविष्टि तथा प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ।
- महामारी तथा महामारीजन्य अवस्थाको प्रभावकारी व्यवस्थापन तथा नियन्त्रणका लागि आवश्यकता अनुसार प्रदेश तथा संघसँगको समन्वय तथा सहकार्यमा प्राथमिकताकासाथ कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ।
- कार्यक्रमहरूको समीक्षा तथा तालिम कार्यक्रमहरूमा आवश्यकताअनुसार प्रदेश तथा जिल्लामा रहेका संघीय अस्पतालहरूलाई समेत सहभागी गराउनु पर्नेछ।
- कार्यक्रम सम्पन्न भएपछात कार्यक्रमसँग सम्बन्धित भौतिक तथा वित्तीय प्रगति तगायतका सबै विवरणहरू समेटी सम्बन्धित विभाग, महाशाखा, केन्द्रलाई अनिवार्य रूपमा नियमित प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ। समयमै वित्तीय प्रगति प्राप्त नभएमा वैदेशिक स्रोत तर्फको रकम फुकुमा नहुने हुनाले त्रैमासिक अवधि समाप्त भएको ७ दिन भित्र कार्यक्रमगत रूपमा वित्तीय प्रतिवेदन मन्त्रालयको आर्थिक प्रशासन शाखाको ईमेल: mohpfinance@gmail.com मा अनिवार्य रूपमा पठाउनु पर्नेछ।
- वैदेशिक सहायता समावेश भएको कार्यक्रमको हकमा आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकायसँगको समन्वय तथा यस निर्देशिका बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन गरी तोकिए बमोजिमको ढाँचामा प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ।
- प्रदेशस्तरमा सञ्चालन हुने क्रियाकलापहरूको सञ्चालन तथा कार्य प्रगतिको प्रतिवेदनका लागि आवश्यक समन्वय तथा सहजीकरण गर्न तहाँ मन्त्रालय र निर्देशनालयबाट एक/एक जना सम्पर्क अधिकृत तोक्यो नीति, योजना तथा अनुगमन महाशाखाको ईमेल: ppmmd.mohp@gmail.com मा पठाउनु हुनेछ।

ब.उ.शि.नं. ३७०००११४ स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

छात्रवृत्ति करारमा कार्यरत चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको तलब भत्ता

सरकारी शिक्षण संस्थाहरूमा छात्रवृत्तिमा MD/MS/MBBS, नर्सिङ तथा जनस्वास्थ्य अध्ययन पुरा गरेका चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूले अध्ययन पश्चात अनिवार्य दुई (२) वर्ष सेवा गर्नुपर्ने व्यवस्था भए बमोजिम नेपाल सरकारबाट छात्रवृत्ति चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी परिचालन निर्देशिका, २०७१ र छात्रवृत्ति प्राप्त विशेषज्ञ चिकित्सक परिचालन कार्यविधि, २०७२ बमोजिम प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूमा खटाईएका चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको तलब भत्ता स्वास्थ्य हेर्ने प्रदेश मन्त्रालयमा विनियोजन गरिएको छ। स्थानीय तह अन्तर्गत स्वास्थ्य संस्थाहरूमा खटाईएका चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको तलब भत्ता समेत सम्बन्धित प्रदेश मार्फत व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ साथै यसरी खटाईएका चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको तलब भत्ता अपुग भएमा मन्त्रालयको इमेल ठेगाना mohp.planning@gmail.com मा २०८३ साल माघ महिना भित्रै विवरण सहित माग गर्नुपर्नेछ। छात्रवृत्ति करारमा खटाईएका स्वास्थ्यकर्मीहरूको विवरण Nepal Health Workforce Management Information System (<https://nhwr.mohp.gov.np>) मा अनिवार्य रुपमा अद्यावधिक भएको हुनुपर्नेछ।

छात्रवृत्ति करार सम्बन्धी समन्वयका लागि एकजना अधिकृत तोकिएको मन्त्रालयमा जानकारी गराउनुपर्नेछ।

ग्लोबल फण्ड कार्यक्रममा कार्यरत कर्मचारीहरूको तलब भत्ता (जेफम्याट स्रोत)

परिचय	ग्लोबल फण्डबाट वित्तीय सहयोग प्राप्त HIV, TB तथा Malaria कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गरिन्छ। कार्यक्रम सञ्चालनका लागि स्वीकृत संगठन संरचना तथा "ग्लोबल फण्ड कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३" बमोजिम तलब, भत्ता तथा अन्य सुविधा उपलब्ध गराइनेछ।
उद्देश्य	- कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु। - कर्मचारीलाई समयमै तलब तथा सुविधा उपलब्ध गराई कार्यसम्पादनमा उत्प्रेरणा प्रदान गर्नु। - तलब तथा भत्ता वितरण प्रक्रियालाई मितव्ययी बनाउनु। - स्वीकृत बजेट तथा ग्लोबल फण्डका वित्तीय मापदण्डहरूको पालना सुनिश्चित गर्नु।
अपेक्षित प्रतिफल	- आवश्यक जनशक्ति समयमै उपलब्ध हुने। - तलब तथा भत्ता समयमै भुक्तानी हुने। - कर्मचारी व्यवस्थापनमा पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता कायम हुने। - कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रभावकारी हुने। - वित्तीय अनुशासन तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढ हुने।
कार्यान्वयन गर्ने निकाय	प्रादेशिक जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला
सञ्चालन प्रक्रिया	- स्वीकृत संगठन संरचना तथा ग्लोबल फण्ड कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३ बमोजिम कर्मचारी नियुक्ती गरिनेछ। - नियुक्त कर्मचारीसँग करार सम्झौता गरिनेछ। - प्रत्येक महिनाको हाजिरी तथा कार्यसम्पादन प्रमाणित गरिनेछ।

	- सबै भुक्तानी अभिलेखीकरण नैसर्गिक स्रोत प्रणालीमा प्रविष्ट गरिनेछ। - साविक बमोजिम रहेकाहरूको हकमा करार नवीकरण तथा सेवा समाप्तिको कार्य स्वीकृत ग्लोबल फण्ड कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३ गरिनेछ।
बजेट बाँडफाँड	
अभिलेख प्रतिवेदन	कार्यविधि अनुरूप नियुक्ति तथा नविकरण भएका कर्मचारीहरूको विवरण मन्त्रालयमा पठाउने।
सन्दर्भ सामग्री	ग्लोबल फण्ड कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३

ग्लोबल फण्ड कार्यक्रमको लागि कार्यालय सञ्चालन खर्च (जेफम्याट स्रोत)

परिचय	ग्लोबल फण्ड कार्यक्रमको प्रभावकारी, व्यवस्थित तथा निरन्तर सञ्चालनका लागि आवश्यक प्रशासनिक तथा कार्यालय सञ्चालन सम्बन्धी खर्च व्यवस्थापनका लागि यो कार्यक्रम प्रस्ताव गरिएको छ। कार्यविधि अनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति तथा छनोट प्रक्रियामा लाग्ने खर्च यस शिर्षकबाट खर्च गर्न सकिने छ।
उद्देश्य	कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक कार्यालय सामग्री, सेवा तथा सुविधा सुनिश्चित गर्नु। प्रशासनिक तथा कार्यालय सञ्चालन खर्चलाई व्यवस्थित, मितव्ययी तथा पारदर्शी बनाउनु। कार्यक्रम कार्यान्वयनमा आवश्यक जनशक्ति, सामग्री तथा सेवाको समयमै उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु।
अपेक्षित प्रतिफल	- आवश्यक कार्यालय सामग्री तथा सेवा समयमै उपलब्ध हुने। - रिक्त पदहरूमा आवश्यक जनशक्ति समयमै पूर्ति हुने। - कार्यालय नियमित तथा प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन हुने।
कार्यान्वयन गर्ने निकाय	प्रादेशिक जनस्वास्थ्य प्रयोगशालाहरू/प्रादेशिक निर्देशनालयहरू/रोग नियन्त्रण केन्द्र।
सञ्चालन प्रक्रिया	कार्यालय सञ्चालनका लागि आवश्यक देहायका खर्चहरू गर्न सकिनेछः - कार्यालय सञ्चालनका लागि आवश्यक स्टेशनरी, कागज, फाइल, रजिस्टर, प्रिन्टर कार्ट्रिज/टोनर, अन्य कार्यालय सामग्री आदिको वार्षिक आवश्यकता अनुमान गरी खरिद गर्ने। - कार्यविधि अनुसार रिक्त पदमा करार सेवामा कर्मचारी पदपूर्ति गर्न सूचना प्रकाशन, आवेदन सङ्कलन, लिखित परीक्षा, अन्तर्वार्ता, विज्ञ पारिश्रमिक तथा छनोट प्रक्रियासँग सम्बन्धित खर्च। - कार्यालय सञ्चालनका लागि आवश्यक सञ्चार, इन्टरनेट, फोटोकपी, प्रिन्टिङ, हुलाक, कुरियर तथा अन्य प्रशासनिक सेवा सम्बन्धी खर्च। - कार्यालय उपकरण, फर्निचर तथा सूचना प्रविधि उपकरणको सामान्य मर्मतसम्भार तथा सञ्चालन खर्च। - कार्यालय सञ्चालनका लागि आवश्यक चिया, खानेपानी, सामान्य आतिथ्यता तथा कार्यालय प्रयोजनका उपभोग्य सामग्री व्यवस्थापन।

	➤ स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेट भित्र रही कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक अन्य प्रशासनिक तथा कार्यालय सञ्चालन खर्च।
बजेट बाँडफाँड	कार्यालय सामग्री खरिद गर्दा तिर्नुपर्ने मूल्य अभिवृद्धि (VAT) लाई नेपाल सरकारकै मिलने कार्यक्रम शीर्षकबाट भुक्तानी गर्नु पर्ने छ।
अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण	
अभिलेख प्रतिवेदन	• कार्यालय सञ्चालनसँग सम्बन्धित सबै बिल, भर्पाई, खरिद कागजात, कर्मचारी छनोट सम्बन्धी अभिलेख तथा भुक्तानी विवरणको अभिलेख तयार गरी राख्नुपर्नेछ।
सन्दर्भ सामग्री	

ब.उ.शि.नं. ३७००३१०२ आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम

आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम सशर्त अनुदान

नेपालको संविधान २०७२ को भाग ४ को धारा ५१ (ज) को ७ मा नेपालको परम्परागत चिकित्सा पद्धतिको रूपमा रहेको आयुर्वेद, प्राकृतिक चिकित्सा र होमियोप्याथिक लगायतका स्वास्थ्य पद्धतिको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने भनी प्राथमिकताका साथ उल्लेख गरिएको छ । संविधानका अनुसूचीहरूमा आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्साका विभिन्न आयामलाई महत्वपूर्ण स्थान दिइएको छ ।

सोही पञ्चवर्षीय योजनाको परिच्छेद ५ को स्वस्थ, शिक्षित र सिपयुक्त मानवपुर्जि निर्माण अन्तरगत ५.४ रुपान्तरणकारी रणनीति स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या (५) मा गुणस्तरीय, भरपर्दो तथा एकीकृत स्वास्थ्य प्रणालीको विकास गर्ने अवधारण अनुरूप आयुर्वेद लगायतका चिकित्सा प्रणालीलाई विकास र विस्तार गर्दै स्तरोन्नति गराउने उल्लेख छ । ५.५ प्रमुख कार्यक्रम स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या (१५) को मानसिक तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रममा मानसिक स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलाप सञ्चालन; नागरिक आरोग्य कार्यक्रमलाई संघ संस्था, सहकारी र समुदायसँगको समन्वयमा बडा तथा समुदायस्तर सम्म विस्तार; “मेरो स्वास्थ्य- मेरो जिम्मेवारी” अभियानलाई समुदायस्तर सम्म विस्तार; मनोरञ्जन केन्द्र, योग केन्द्रहरू मार्फत ज्येष्ठ नागरिकको शारीरिक, मानसिक तथा आध्यात्मिक स्वस्थताको प्रवर्द्धन गर्ने उल्लेख छ ।

यस सन्दर्भमा प्रदेश अन्तर्गत आयुर्वेद संस्थाहरूमा सङ्घीय सशर्त अनुदानवाट यस आ.व.मा सञ्चालन हुने देहाय बमोजिमका कार्यक्रमहरूको गुणस्तरीय सञ्चालन, व्यवस्थापकीय पक्षको सुधार तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा एकरूपता ल्याउन यो मार्गदर्शन तयार पारिएको छ ।

स्वास्थ्य निर्देशनालयको लागि

आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा कार्यक्रम अनुगमन तथा समन्वय ।

परिचय	प्रत्येक प्रदेशका स्वास्थ्य निर्देशनालय अन्तर्गतको आयुर्वेद शाखा मार्फत प्रदेशमा सञ्चालन हुने आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा कार्यक्रमको सम्बन्धमा समन्वय तथा सहजीकरणका साथै सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन तथा समन्वय गरी कार्यक्रमको प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्न यो कार्यक्रम राखिएको हो ।
उद्देश्य	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धमा अनुगमन, समन्वय तथा सहजीकरण समेत गरी सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता वृद्धि गर्ने ।
अपेक्षित प्रतिफल	तिनै तहका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू बीच समन्वय स्थापित भै कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन भएका हुने ।
सञ्चालन प्रकृया	सञ्चालन गर्ने निकाय: स्वास्थ्य निर्देशनालय । सञ्चालन विधि: - प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालयलाई प्राप्त बजेट मध्ये बाट प्रदेश तथा स्थानीय तहका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाबाट सञ्चालित संघीय सशर्त अनुदान अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा आवश्यक अनुगमन, मूल्याङ्कन, सहजीकरण तथा समन्वय गर्ने । - अनुगमन, मूल्याङ्कन, सहजीकरण तथा समन्वय गर्दा संस्था नदोहोरिनेगरी मासिक कम्तिमा १ पटक गर्नुपर्नेछ । प्रत्येक पटकमा कम्तिमा १ प्रदेश स्तरीय आयुर्वेद

	स्वास्थ्य संस्था, १ आयुर्वेद अस्पताल र १ नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र समेटिनुपर्नेछ । लक्षित समूह: प्रदेश भित्रका प्रदेश तथा स्थानीय तहका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू (आयुर्वेद अस्पताल, प्रादेशिक/आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सालय, आयुर्वेद चिकित्सालय/जिल्ला/आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय, नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र, शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र) ।
बजेट बाँडफाँड	रु. २००००० ।
प्रतिवेदन	अनुसूची १ बमोजिमको ढाँचामा प्रत्येक त्रैमासिकको अन्त्यमा विभागमा प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ ।
सन्दर्भ सामग्री	आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन तथा नियमावली, कार्य सञ्चालन निर्देशिका तथा अन्य प्रचलित ऐन नियम ।

ख) मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाको लागि

१) औषधि खरिद

परिचय	गुणस्तरीय औषधि र स्वास्थ्य सामग्रीको सहज तथा प्रभावकारी आपूर्ति एवम् उपयोगलाई सुनिश्चित गर्दै आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सेवा लिन आउने सेवाग्राहीलाई तोकिएका औषधि निःशुल्क रूपमा निरन्तर उपलब्ध गराउने उद्देश्यले यो कार्यक्रम राखिएको हो ।
उद्देश्य	• निःशुल्क अत्यावश्यक औषधिहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने । • स्थानीय रूपमा देखिने रोगहरूको प्राथमिकता अनुसार निरन्तर व्यवस्था हुने गरी आवश्यक आयुर्वेद औषधि खरिद गर्ने । • निःशुल्क औषधि सहितको सेवा निरन्तर प्रवाह गर्ने ।
अपेक्षित प्रतिफल	अत्यावश्यक औषधि सहितको सेवा नियमित उपलब्ध हुनेछ ।
सञ्चालन प्रकृया	सञ्चालन गर्ने निकाय: प्रदेश मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू । सञ्चालन विधि: • आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाको बिरामी तथ्याङ्क अनुसार आयुर्वेद औषधिको प्राथमिकता एवम् परिमाण निर्धारण गर्ने । • यस शिर्षकबाट निःशुल्क वितरण गरिने ३५ प्रकारका आयुर्वेद औषधिहरू, पूर्वकर्म (पञ्चकर्म) लगायत कार्यक्रमका लागि समेत औषधि खरिद गर्ने । • औषधि खरिद गर्दा अनुसूची ६ अनुसारका निःशुल्क वितरण गरिने अत्यावश्यक आयुर्वेद औषधिहरूको मिति २०८२।४।२२ को स्वीकृत सूची (३५ वटा) र तोकिएको प्याकिङ साइज अनुसारका औषधि खरिद गर्नु पर्नेछ । • सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ बमोजिम प्राप्त बजेटको परिधी भित्र रहि प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने । • यसरी औषधि खरिद गर्दा WHO-GMP Guideline / National GMP Guideline / औषधि उत्पादन कुशल अभ्यास (दोस्रो संशोधन) संहिता, २०८२ बमोजिम प्रमाणीकरण गरिएको उद्योगबाट उत्पादित औषधीलाई प्राथमिकतामा राखी खरिद गर्ने । • प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुनेगरी, सम्भव भएसम्म नेपाल सरकारको स्वामित्व भएको संस्थाबाट उत्पादित अत्यावश्यक औषधिहरू र स्वदेशी उत्पादकलाई प्राथमिकतामा राखि औषधि खरिद गर्नु पर्ने । • औषधि खरिदका लागि लागत अनुमान तयार गर्दा औषधि उत्पादक कम्पनीहरूले यस

	आ.व.का लागि राष्ट्रियस्तरको अविकामा प्रकाशित सूचना अनुसारको थोक मूल्य दरलाई आधार मानि तयार गर्ने । • अनुसूची ७ बमोजिमको गुणस्तर परीक्षण प्रतिवेदन र चूर्ण औषधीहरूको हकमा मान्यता प्राप्त औषधी परीक्षण प्रयोगशालाबाट microbial test comply भएको प्रमाणपत्र र औषधी दाखिला प्रतिवेदनको छायाँप्रति सहित औषधी दाखिला भएको मितिले १ महिना भित्र आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभागमा अनिवार्य रूपमा पठाउनु पर्नेछ । • औषधि खरिद गर्दा गुणस्तर परीक्षण गरी रेकर्ड अद्यावधिक हुनु पर्नेछ । • खरिद गरिने औषधिहरूको व्याच नं., निर्मित मिति र म्याद समाप्ति मिति स्पष्ट भएको हुनुपर्ने र कम्तिमा १ वर्ष म्याद समाप्ति मिति बाँकि रहेको हुनुपर्नेछ । • औषधिको बढा । प्याकेजिङ बाहिर अनिवार्य रूपमा स्पष्ट देखिनेगरी "नेपाल सरकारद्वारा नि:शुल्क वितरणको लागि" भनि उल्लेख गरिएको हुनुपर्नेछ । • औषधिको गुणस्तर परीक्षण अनुसूची ७ मा तोकिए बमोजिम हुनेछ । खरिद सम्बन्धमा अनुसूची ९ बमोजिम को फाराम भरि अद्यावधिक गर्नुपर्ने छ । लक्षित समूह: सेवाग्राहीहरू । कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने समय: कार्य योजना अनुसार ।
बजेट बाँडफाँड	बजेट विनियोजन भए बमोजिम ।
प्रतिवेदन	• अनुसूची ७ बमोजिमको गुणस्तर परीक्षण प्रतिवेदन र चूर्ण औषधीहरूको हकमा मान्यता प्राप्त औषधी परीक्षण प्रयोगशालाबाट microbial test comply भएको प्रमाणपत्र र औषधी दाखिला प्रतिवेदनको छायाँप्रति सहित औषधी दाखिला भएको मितिले १ महिना भित्र आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभागमा अनिवार्य रूपमा पठाउनु पर्नेछ । • AIMS को Medicine Distribution Dataset बाट समेत मासिक प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ ।
कार्यसम्पादन सूचक	गुणस्तरीय आत्यावश्यक आयुर्वेद औषधीको खरिद तोकिए बमोजिम भएको हुनेछ ।
सन्दर्भ सामग्री	

२) ज्येष्ठ नागरिकको लागि स्वास्थ्य प्रवर्धन सेवा कार्यक्रम

परिचय	आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सेवा लिन आउने ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीहरूको आवश्यकता पहिचान गरी नियमित रूपमा स्वास्थ्य जाँच गरी रसायन औषधीको प्रयोग गरी स्वास्थ्य प्रवर्धन गर्न यो कार्यक्रम राखिएको हो ।
उद्देश्य	ज्येष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य जाँच गरी रसायन चिकित्सा र योग परामर्शको माध्यमबाट स्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्धन र उचित परामर्श दिने ।
अपेक्षित प्रतिफल	• ज्येष्ठ नागरिकहरूले नियमित रूपमा आवश्यक सेवा एवम् औषधोपचार प्राप्त गर्नेछन् । • उपयुक्त आहारविहार अपनाएर जीवनशैली परिवर्तन गरी स्तरीय जीवनयापन गर्न सक्नेछन् । • रसायन औषधिहरूको प्रयोगबाट ज्येष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य संरक्षण र प्रवर्धन भएको हुनेछ ।

सञ्चालन प्रकृया	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकाय: प्रदेश मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू। सञ्चालन विधि: - आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सेवा लिन आउने ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीको आवश्यकता पहिचान गरी नियमित रूपमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने। - आचार रसायन, आहार-विहार, व्यायाम, योग तथा पूर्वपञ्चकर्म विधिको आधारमा सेवा प्रदान गर्ने र अनुसूची ४ मा तोकिए बमोजिमका औषधिहरू बजेटको परिधि भित्र रहि खरिद गरी वितरण गर्ने। - ज्येष्ठ नागरिक सेवा प्रदान गर्ने सन्दर्भमा, अन्य स्रोतबाट बजेट सुनिश्चितता भएमा समुदायमा ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि काम गरिरहेका स्थानीय संघ संस्थाहरू, बृद्धाश्रम, योग केन्द्रहरूसँग समेत समन्वय गरी सेवा प्रदान गर्न सकिनेछ। - ज्येष्ठ नागरिक सेवाको अभिलेख AHMIS को ज्येष्ठ नागरिक सेवा रजिस्टर (AHMIS Rervice Register2.2) बमोजिम अद्यावधिक राख्नु पर्ने छ। कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने समय: कार्यालय समयमा नियमित रूपमा। लक्षित समूह: ज्येष्ठ नागरिकहरू।
बजेट बाँडफाँड	- रु ७५,०००।- अनुसूची ४ मा तोकिए बमोजिमका रसायन औषधी र तेल खरिद गर्ने। - ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी औषधी खरिद गर्दा तोकिए बमोजिमका प्रत्येक औषधीहरू तोकिए बमोजिमको प्याकिङ साइजमा कम्तिमा १५०/१५० फाइल खरिद गर्नुपर्नेछ।
प्रतिवेदन	यस कार्यक्रमको प्रतिवेदन AHMIS को ज्येष्ठ नागरिक सेवा प्रतिवेदन बमोजिम मासिक रूपमा गर्नुपर्नेछ।
कार्यसम्पादन सूचक	महिनामा ४ पटकका दरले कम्तिमा ३७ जना ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीले सेवा प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ भने सेवा सङ्ख्या कम्तिमा १५० हुनुपर्नेछ।
सन्दर्भ सामग्री	सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ तथा अन्य प्रचलित ऐन नियम।

३) स्तनपायी आमालाई मातृशिशु सुरक्षार्थ दुग्धवर्धक औषधि वितरण कार्यक्रम

परिचय	मातृशिशु स्वास्थ्य र स्तनपानको महत्व बुझाउन, आमा र बच्चाको स्वास्थ्य सुधार गर्न तथा कुपोषणजन्य रोगबाट बचाउन, सुत्केरी महिलालाई शतावरी चूर्ण वितरण गरी पर्याप्त दूध बढाउन यो कार्यक्रम राखिएको हो।
उद्देश्य	- आमा र बच्चाको स्वास्थ्य सुधार गर्ने तथा कुपोषणजन्य रोगबाट बचाउने। - स्तनपानको महत्वबारे स्तनपायी महिलाहरूलाई जनचेतनामूलक स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गर्ने। - मातृशिशु मृत्युदर घटाउने।

अपेक्षित प्रतिफल	• शतावरी चूर्ण को प्रयोगबाट शिशु र आमाको स्वास्थ्यमा सुधार हुनेछ । • स्तनपायी महिलाहरू आफ्नो शिशुलाई स्तनपान गराउन उत्प्रेरित हुनेछन् । • बच्चाको शारीरिक र मानसिक वृद्धि र विकासमा सघाउ पुग्नेछ । • कुपोषणजन्य रोगहरूको रोकथाम हुनेछ । • बाल मृत्युदर घटाउन मद्दत पुग्नेछ ।
सञ्चालन प्रकृया	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकाय: प्रदेश मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू । सञ्चालन विधि: • स्वास्थ्य संस्थामा आउने सम्बन्धित सेवाग्राहीको आवश्यकता (स्तन्यअल्पता भएका आमालाई प्राथमिकता दिइ) पहिचान गरि अनुसूची ४ मा तोकिए बमोजिमको औषधि बजेटको परिधि भित्र रहि खरिद गरी वितरण गर्ने । • अन्य स्रोतबाट बजेट सुनिश्चितता भएमा स्वास्थ्य स्वयंसेविका समेतको समन्वयमा सुत्केरी महिलाको लगत सङ्कलन गर्ने र सक्रिय रूपमा स्तनपान सप्ताह समेत मनाउने । • शिशु र आमाको नियमित रूपमा स्वास्थ्य जाँच गर्नुपर्नेछ । • आवश्यकतानुसार सुत्केरी महिलाको पर्याप्त दूध वढाउन शतावरी (कुरिलो चूर्ण) ६ महिनासम्म खुवाउनु पर्नेछ । • आवश्यकतानुसार मातृशिशु स्वास्थ्य र स्तनपानको महत्व बुझाउन बर्थेड सेन्टर खोपकेन्द्र, पूर्व प्रसूति जाँच गर्ने स्थानहरूसँग समेत समन्वय गर्न सकिनेछ र त्यहाँबाट वितरण भएको औषधीको सम्बन्धमा अनुसूची ३ बमोजिम अलग्गै अभिलेख राख्नुपर्नेछ । • कार्यक्रमको अभिलेख AHMIS को स्तनपायी आमा तथा शिशु सेवा रजिस्टर (AHMIS Service Register 2.3) बमोजिम अद्यावधिक राख्नु पर्ने छ । लक्षित समूह: स्तनपायी आमा (बच्चा ६ महिनाको हुँदासम्म) । कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने समय: आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाबाट नियमित ।
बजेट बाँडफाँड	रु ७५,०००।- अनुसूची ४ मा तोकिए बमोजिमका औषधी खरिद गर्ने ।
प्रतिवेदन	• यस कार्यक्रमको प्रतिवेदन AHMIS को स्तनपायी आमा तथा शिशु सेवा प्रतिवेदन बमोजिमा मासिक रूपमा गर्नुपर्नेछ ।
कार्यसम्पादन सूचक	• महिनामा ३ पटकका दरले कम्तिमा १० जना स्तनपायी आमाको सेवा प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ भने सेवा सङ्ख्या कम्तिमा १८७ हुनुपर्नेछ ।
सन्दर्भ सामग्री	सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ तथा अन्य प्रचलित ऐन नियम ।

४) पञ्चकर्म (पूर्वकर्म) कार्यक्रम

परिचय	पूर्वकर्म कार्यक्रमका माध्यमबाट आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आउने सेवाग्राहीहरूको उपचार तथा स्वास्थ्य प्रवर्धन गर्न यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो ।
उद्देश्य	आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आउने सेवाग्राहीहरूको जाँच गरी पूर्वकर्मको माध्यमबाट आवश्यक उपचार, स्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्धन गर्ने ।
अपेक्षित प्रतिफल	यस सेवाबाट विरामीहरू तथा सेवाग्राहीहरूको आवश्यक उपचार, स्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्धन र पुनर्स्थापनामा सघाउ पुग्नेछ ।
सञ्चालन प्रकृया	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकाय: प्रदेश मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू । सञ्चालन विधि: - आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आएका सेवाग्राहीलाई स्वास्थ्य जाँच गरी समस्याको पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार पूर्वकर्म सेवाका लागि सिफारिस गर्ने । - पञ्चकर्म अन्तर्गत पूर्वकर्मको रूपमा स्नेहन, स्वेदन तथा शिरोधारा, कटीवस्ति, ग्रीवा वस्ति, नस्य आदि आवश्यकतानुसार सञ्चालन गर्ने । - स्वेदन कर्म को लागि अनुसूची २ बमोजिम का द्रव्य रोगानुसार प्रयोग गर्ने । - कार्यक्रमको सेवाको अभिलेख AHMIS को पञ्चकर्म प्रधानकर्म/ उपक्रम/पूर्वकर्म सेवा रजिस्टर(AHMIS Service Register 2.1) बमोजिम अद्यावधिक राख्नु पर्ने छ । - कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक जनशक्ति सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ बमोजिम प्राप्त बजेटको परिधि भित्र रहि नपुग रकमको सम्बन्धमा अन्य स्रोतबाट व्यवस्था भएअनुसार हुनेगरी यस आ.व. को लागि आवश्यकता अनुसार १ महिला र १ पुरुष गरी जम्मा २ जना अभ्यंगकर्तासँग अनुसूची ५ बमोजिमको कार्य विवरण अनुसारका कार्य गर्ने गरी सेवा करार गर्ने । - जनशक्ति सेवा करार अन्य स्रोतबाट व्यवस्था भएको अवस्थामा प्राप्त बजेट प्रचलित कानूनको विपरित नहुनेगरी कार्यक्रम सञ्चालन व्यवस्थापनमा खर्च गर्न सकिनेछ । लक्षित समूह: आयुर्वेद संस्थाहरूमा उपचारार्थ आएका सेवाग्राहीहरू । कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने समय: कार्यालय सञ्चालन रहने समयमा नियमित रूपमा ।
बजेट बाँडफाँड	- जम्मा बजेट रु ५,२०,००० । (श्रेणीबिहिन जनशक्ति कार्यक्रम सेवा करार / व्यवस्थापन खर्च) - औषधीको हकमा औषधी खरिद शिर्षकबाट व्यवस्था गर्ने । ।
प्रतिवेदन	यस कार्यक्रमको प्रतिवेदन AHMIS को पञ्चकर्म प्रधानकर्म/ उपक्रम/पूर्वकर्म सेवा प्रतिवेदन बमोजिम मासिक रूपमा गर्नुपर्नेछ ।
कार्यसम्पादन सूचक	पूर्वपञ्चकर्म सेवा सञ्चालन भएको हुनेछ ।
सन्दर्भ सामग्री	पूर्वकर्म तालिम तथा कार्यसञ्चालन मार्गदर्शन (म्यानुअल)

५) नागरिक आरोग्य अभियान तथा समन्वय

परिचय	नागरिकलाई शारीरिक व्यायाम, योग र आरोग्य सेवाको विस्तार तथा स्वच्छ र सन्तुलित आहारमा जोड दिई स्वस्थ जीवनशैली अपनाउन अभिप्रेरित गरिने नेपाल सरकारको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम अनुसार स्थानीय तहसंगको सहकार्य र आम नागरिकको सहभागितामा नागरिक आरोग्य अभियान समन्वयका लागि यो कार्यक्रम राखिएको हो ।
उद्देश्य	“मेरो स्वास्थ्य, मेरो जिम्मेवारी” को मूल मर्ममा रहि आफ्नो र समुदायको स्वास्थ्यको जिम्मेवारी बोध गरी स्थानीय तहमा स्वस्थ जीवनशैली अवलम्बनका लागि अभियानमूलक कार्यक्रमका रूपमा नागरिक आरोग्य अभियान सञ्चालनको समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने ।
अपेक्षित प्रतिफल	- विभिन्न सन्ने तथा नसन्ने रोगहरू न्यूनीकरण गर्न सघाउ पुग्नेछ । - नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र स्थापना तथा र नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र मार्फत सञ्चालन हुने कार्यक्रम सञ्चालनमा आवश्यक समन्वय तथा सहजीकरण भै कार्यक्रम सञ्चालनमा प्रभावकारीता आउनेछ ।
सञ्चालन प्रकृया	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकाय:- प्रदेश मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू । सञ्चालन विधि:- - नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र स्थापना तथा नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र मार्फत सञ्चालन हुने कार्यक्रम सञ्चालनमा आवश्यक समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने । - समन्वय र सहजीकरणका क्रममा सम्बन्धित पालिकाका जनप्रतिनिधि/पदाधिकारीहरू र अभियानकर्ताको उपस्थितिमा समन्वयात्मक बैठक गर्ने लक्षित समूह:- नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र, स्थानीय जनप्रतिनिधि तथा सरोकारवाला
बजेट बाँडफाँड	रु १०,०००/-
प्रतिवेदन	यस कार्यक्रमको प्रतिवेदन अनुसूची १० बमोजिम त्रैमासिक रूपमा विभागमा पठाउनुपर्नेछ ।
कार्यसम्पादन सूचक	- नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र भएका सबै पालिका समेटिनेगरी कम्तिमा १० पटक समन्वयात्मक बैठक भएको हुनुपर्ने । - नागरिक आरोग्य कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन भएको हुनेछ ।
सन्दर्भ सामग्री	मार्गदर्शन, नागरिक आरोग्य कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका- २०७६

६) प्रयोगशाला सञ्चालन (अन्य सेवा शुल्क समेत)

परिचय	प्रयोगशाला सञ्चालन भैरहेका जिल्लास्थित संस्थाका लागि आवश्यक स्थायी कर्मचारीको दरबन्दी नभएकाले सेवा करारमा आवश्यक कर्मचारी व्यवस्थापन गरी प्रयोगशाला सेवा सुचारु गर्न यो कार्यक्रम राखिएको छ ।
उद्देश्य	प्रभावकारी एवम् सुलभ निदान तथा उपचार व्यवस्थापनका लागि प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन गर्ने ।

न्यूनतम शैक्षिक योग्यता	ल्याब टेक्निसियन: मान्यता प्राप्त शैक्षिक संस्थाबाट मे.ल्या.टे. विषयमा प्रविणता प्रमाणपत्र तह (सि.एम.एल.टी.) उत्तिर्ण गरी नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषदमा B Class निदान समूहमा दर्ता भएको हुनु पर्ने ।
अपेक्षित प्रतिफल	प्रभावकारी रोग निदानको माध्यमबाट सेवा प्रभावकारीता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
सञ्चालन प्रकृया	सञ्चालन गर्ने निकाय: प्रदेश मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्था । सञ्चालन गर्ने विधि: - रोग निदानको लागि नियमितरूपमा प्रयोगशाला परिक्षणको व्यवस्था मिलाउने । - विद्यमान प्रशासनिक, आर्थिक ऐन तथा नियमावली अनुसारको प्रकृया अपनाइ यस आ.व. को लागि सेवा करारमा लिइने पदको कार्य विवरण तयार गर्ने । - विषयगत कार्यमा कम्तिमा १ वर्षको अनुभव भएका व्यक्तिलाई प्राथमिकता दिने - सेवा करार सम्झौता भएका कर्मचारीको नियमित मुल्यांकन र अनुगमन गर्ने । - करार जनशक्तिको पारिश्रमिकको हकमा प्रचलित करार कानूनको विपरित नहुनेगरी गर्नुपर्नेछ । तर अन्य स्रोतबाट बजेट सुनिश्चितता भएको खण्डमा प्रचलित कानून बमोजिमको थप सुविधा दिन बाधा हुने छैन । - जनशक्ति सेवा करार अन्य स्रोतबाट व्यवस्था भएको खण्डमा प्राप्त बजेट प्रयोगशाला पूर्वाधार, सामग्री लगायतमा खर्च गर्न सकिने ।
बजेट बाँडफाँड	जनशक्ति पारिश्रमिक/ प्रयोगशाला पूर्वाधार, सामग्री लगायत खर्च
प्रतिवेदन	यस कार्यक्रमबाट सेवा प्राप्त गर्ने सेवा ग्राहीको प्रतिवेदन AHMISको प्रयोगशाला सेवा प्रतिवेदन बमोजिम मासिक रूपमा गर्नुपर्नेछ ।
कार्यसम्पादन सूचक	सेवाग्राहीहरूको आवश्यकतानुसार प्रयोगशाला परीक्षण सञ्चालन भएको हुनेछ ।
सन्दर्भ सामग्री	

७) स्वर्णविन्दु प्राशन कार्यक्रम

परिचय	आयुर्वेदका संहिताहरूमा उल्लेख भएको स्वर्ण प्राशनबाट बालबालिकामा शारीरिक तथा मानसिक विकास तथा व्याधी प्रतिरोधक क्षमता वृद्धिका लागि “बालबालिका लागि स्वर्णविन्दु प्राशन कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०८२” बमोजिम यो कार्यक्रम राखिएको हो ।
उद्देश्य	शास्त्रीय विधिबाट बालबालिकाको व्याधी प्रतिरोधक क्षमता वृद्धिका साथै सर्वाङ्गिन विकास गर्ने ।
अपेक्षित प्रतिफल	बालबालिकामा रोग प्रतिरोधी क्षमतामा वृद्धि भै प्रभावकारी रूपमा बालबालिकाको समग्र स्वास्थ्य अवस्थामा सुधार भएको हुनेछ ।
सञ्चालन प्रकृया	सञ्चालन गर्ने निकाय: बजेट विनियोजन भएका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्थाहरू । बालबालिकाको लागि स्वर्णविन्दु प्राशन कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०८२ बमोजिमको प्रकृया/विधि अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र निर्देशिका बमोजिमको समितिसँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।

	- कार्यक्रमको अनुगमन स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय र आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभागले गर्ने । - कार्यक्रमबाट प्रदान गरिएको सेवाको अभिलेख AHMIS को स्वर्णविन्दु प्राशन सेवा रजिस्टर (AHMIS Service Register 2.11) बमोजिम अद्यावधिक राख्नु पर्ने छ ।
बजेट बाँडफाँड	- बजेट विनियोजन भए बमोजिम । - प्राप्त बजेट औषधी र व्यवस्थापन (अभिमुखीकरण/पैरबी समेत) मा क्रमशः ४:१ को अनुपातमा छुट्याइ खर्च गर्न सकिनेछ ।
प्रतिवेदन	यस कार्यक्रमको सेवाको प्रतिवेदन AHMIS को स्वर्णविन्दु प्राशन सेवा प्रतिवेदन बमोजिम मासिक रूपमा गर्नुपर्नेछ ।
कार्यसम्पादन सूचक	स्वर्णविन्दु प्राशन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।
सन्दर्भ सामग्री	बालबालिकाको लागि स्वर्णविन्दु प्राशन कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०८२ मार्गदर्शन, कार्यसञ्चालन निर्देशिका, तथा अन्य प्रचलित ऐन नियम ।

८) विद्यालय आयुर्वेद तथा योग शिक्षा कार्यक्रम

परिचय	विद्यार्थीहरूलाई स्वस्थवृत्त (दिनचर्या, ऋतुचर्या, आहारविहार आदी), सद्वृत्त, आचार रसायन, जीवनशैली सम्बन्धी सचेतना तथा स्थानीयस्तरमा प्राप्त हुने जडिवुटीको उपयोगिता बारे जानकारी गराउन र योगको बारेमा जानकारी दिनुका साथै योगका विभिन्न क्रियाकलापहरूको अभ्यास गराउन विद्यालय आयुर्वेद स्वास्थ्य तथा योग शिक्षा कार्यक्रम राखिएको हो ।
उद्देश्य	- विद्यार्थीहरूलाई स्वस्थवृत्त (दिनचर्या, ऋतुचर्या, आहार, विहार आदि), स्वस्थ जीवनशैली सम्बन्धी सचेतना गराउने । - विद्यार्थीहरूलाई योगको बारेमा जानकारी दिने तथा योगका विभिन्न क्रियाकलापहरूको अभ्यास गराउने । - विद्यार्थीहरूलाई घर वरिपरिका जडिवुटि र यिनको उपयोगको सम्बन्धमा सामान्य जानकारी गराउने ।
अपेक्षित प्रतिफल	- स्वस्थवृत्त (दिनचर्या, ऋतुचर्या, आहार, विहार आदि), स्वस्थ जीवन शैली सम्बन्धी सचेतना प्राप्त भई स्वस्थ समाज निर्माणमा टेवापुग्नेछ । - स्थानीयस्तरमा प्राप्त हुने जडिवुटीको उपयोगिता बारे जानकारी भई विद्यालय परिसर तथा आफ्नो घरवरिपरि पनि रोप्न प्रोत्साहित हुनेछन् । - स्वस्थ जीवनका लागि योगको महत्व बारेमा जानकारी प्राप्त भई योग अभ्यास आफूले पनि गर्ने र अरुलाई पनि सिकाउन उत्प्रेरित हुनेछन् ।
सञ्चालन प्रकृया	सञ्चालन गर्ने निकाय:- प्रदेश मातहतका आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्था । सञ्चालन विधी:- विद्यालय आयुर्वेद तथा योग शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनका लागि सम्बन्धित विद्यालयबाट प्रतिवद्धता पत्र लिई कुनै दुई वटा विद्यालय छनोट गर्ने ।

	• प्रत्येक विद्यालयका प्रधानाध्यापक, स्वास्थ्य तथा शारिरीक शिक्षा विषयका शिक्षक, नर्सिङ कर्मचारी (विद्यालय नर्सिङ कार्यक्रम सञ्चालन भएको विद्यालयको हकमा) समेत प्रति विद्यालय कम्तिमा चार जना शिक्षक/ शिक्षिकालाई विभागले तयार गरेको Module For Ayurveda and Yoga Education at School मा आधारित रहि अभिमुखीकरण तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने। • तालिम प्रदान गरिएका विद्यालयका सम्बन्धित शिक्षक/शिक्षिका मार्फत नियमित रूपमा हप्तामा कम्तिमा १ कक्षाका दरले उल्लेखित मोड्युलमा आधारित रहि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने। त्यसका लागि विद्यालयमा नियमित समय छुट्याउन विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग आवश्यक छलफल गरी पहल गर्ने। • विद्यार्थीहरू माझ योगाभ्यास प्रतिस्पर्धा गराइ उत्कृष्ट विद्यार्थीलाई प्रोत्साहित गर्न सकिने छ। • सम्बन्धित आयुर्वेद निकायले कार्यक्रम फोकल पर्सन तोकी त्रैमासिक रूपमा विद्यालय आयुर्वेद तथा योग शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनको अनुगमन तथा समन्वय गर्नुपर्नेछ। • कार्यक्रम सञ्चालनको अभिलेख AHMIS को विद्यालय आयुर्वेद तथा योग शिक्षा सेवा रजिस्टर (AHMIS Service Register 2.10) बमोजिम अद्यावधिक राख्नु पर्ने छ।
बजेट बाडफाँड	रु.७५,०००/- (अभिमुखीकरणको लागि: ३००००, त्रैमासिक अनुगमन समन्वय: ३००००, शिक्षक प्रोत्साहन: १२००० (खाजा खर्च), उत्कृष्ट विद्यार्थी प्रोत्साहन ३०००)।
प्रतिवेदन	• यस कार्यक्रमबाट सेवा प्राप्त गर्ने सेवाग्राहीको प्रतिवेदन AHMIS को विद्यालय आयुर्वेद तथा योग शिक्षा सेवा प्रतिवेदन बमोजिम मासिक रूपमा गर्नुपर्नेछ।
कार्यसम्पादन सूचक	• कम्तिमा २ विद्यालयमा Module for Ayurveda and Yoga Education at School मा आधारित रहि नियमित रूपमा विद्यालय आयुर्वेद तथा योग शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।
सन्दर्भ सामग्री	Module for Ayurveda and Yoga Education at School

आयुर्वेद चिकित्सालयहरूका लागि सेवा सञ्चालन तथा सुदृढीकरण खर्च (यस शिर्षक अन्तर्गत बजेट प्राप्त संस्थाको लागि मात्र।

परिचय	आयुर्वेद चिकित्सालयको प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको माध्यमबाट गुणस्तरीय आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि यो आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम राखिएको हो। यसमा निश्चित प्रयोजनका लागि कार्य वा शर्त तोकी प्रदान गरिने शर्त सहितको चालु अनुदान बापतको रकम समावेश गरिएको छ।
उद्देश्य	आयुर्वेद चिकित्सालयको गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्ने।

अपेक्षित प्रतिफल	आयुर्वेद चिकित्सालयको सेवाग्राहीहरू व्यवस्थित भै सेवाग्राहीहरूले गुणस्तरीय आयुर्वेद सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन्।
सञ्चालन प्रकृया	सञ्चालन गर्ने निकाय: आयुर्वेद चिकित्सालयहरू सञ्चालन विधि: चिकित्सालयलाई सेवा सञ्चालन तथा सुदृढीकरण खर्च शिर्षकमा विनियोजित रकम मध्येबाट चिकित्सालयले तपशील बमोजिम गर्ने। • श्रावण महिना भित्र न्यूनतम सेवा मापदण्ड (Minimum Service Standard-MSS) को स्वमूल्याङ्कन गरी चिकित्सालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यकता पहिचान गर्ने। • आवश्यकता पहिचान पश्चात भदौ महिना भित्र अस्पताल सुदृढीकरण खर्च सम्बन्धी बजेट बाँडफाँडको कार्ययोजना (MSS Evaluation बाट देखिएको Gap analysis अनुसारको Top Ten Action Plan) बनाइ स्वीकृत गराउने। • स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेट बाँडफाँड कार्ययोजना बमोजिम प्रचलित ऐन नियमको परिधी भित्र रहि बजेट कार्यान्वयन गर्ने। • बजेट कार्यान्वयन सम्बन्धी त्रैमासिक प्रगति प्रतिवेदन अनिवार्य रूपमा आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभागमा पठाउने। • कार्यक्रमको अनुगमन तथा समन्वय आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभागबाट हुनेछ।
बजेट बाँडफाँड	
प्रतिवेदन	अर्धवार्षिक MSS Self Assessment गरी प्रगति विभागमा प्रतिवेदन पठाउनु पर्ने।
कार्यसम्पादन सूचक	MSS Self Assessment मा सुधार भएको हुने।
सन्दर्भ सामग्री	मार्गदर्शन, Minimum Service Standard-MSS District/Provincial Ayurveda Hospital कार्यान्वयन कार्ययोजना, मापदण्ड तथा अन्य प्रचलित ऐन नियम।

नोट: यस मार्गदर्शन कार्यान्वयनमा कुनै दुविधा / अस्पष्टता वा कठिनाई परेमा विभागले थप स्पष्टता / सहजीकरण गर्नेछ।

स्वेदन कर्मको लागि आवश्यक द्रव्यहरू

प्रायशः पातहरूको प्रयोग गरिन्छ र फल, बोक्रा, जरा वा काण्डको पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

सिमली (निर्गुण्डी)	पुनर्नवा	गहत	दशमूल	बृहत पञ्चमूल
लघुपञ्चमूल	गुर्जो	तण्डुल (चामल)	शीतल चिनी (शिशु)	तितेपाती
वरुण (सिप्लिगान)	एरण्ड	अर्क (आँक)	तिल	सिस्नु आदि

अनुसूची - ३

स्तनपायी आमालाई मातृशिशु सुरक्षार्थ दुग्धवर्धक औषधि वितरण कार्यक्रम
(आयुर्वेद स्वास्थ्य संस्था बाहेकका समन्वय इकाइबाट वितरणको लागि)

१. नाम,थरः
२. उमेरः
३. ठेगानाः महा/उप/नगर/गाउँपालिका वडा नं.
४. पेशाः

सहायक रजिस्टर दर्ता नं.

सि.नं.	मिति	औषधिको नाम	फायल	ग्रा./मि.ग्रा	पुनरावृत्ति मिति	विरामीको दस्तखत	दस्तखत (औषधि वितरण शाखा)
१							
२							
३							
४							
५							
६							

सिफारिश गर्ने

(उपचारमा संलग्न स्वास्थ्यकर्मी)

नामः

पदः

दस्तखतः

स्वीकृत गर्ने

संस्था प्रमुख

नामः

पदः

दस्तखतः